

#7.6

Energielandschap Reestdal

MEER BIOMASSA UIT NATUUR EN LANDSCHAP

De “Schetsschuit” Energielandschap Reestdal is gehouden om meer inzicht te krijgen in de mogelijkheden om via een andere wijze van landschapsonwerpen meer, en bovendien gekwantificeerde biomassa te produceren voor energie. De schetsschuit (of schetsatelier) heeft diverse interessante aanbevelingen voor het ontwerp opgeleverd en ook aangetoond dat de bijdrage van biomassa substantieel is voor het energie-verbruik van huishoudens en daarmee meer aandacht verdient.

Organisatie

SCHETSSCHUIT: VRIJ-DENKEN BINNEN KADERS

De provincie Drenthe heeft Dienst Landelijk Gebied (DLG), een uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van Economische Zaken, gevraagd om in beeld te brengen of een andere inrichting van het landschap bijdraagt aan meer biomassa voor energie. Daarnaast was de vraag energie te kwantificeren om meer zicht op het relatieve belang van biomassa voor energie te krijgen. DLG heeft hiervoor in oktober 2011 de methode “Schetsschuit” toegepast op het Drentse deel van het Reestdal. De insteek was met name verkennend en conceptueel. Er zijn naast de “huidige situatie” nog twee varianten onderzocht. De eerste variant betrof een ontwerpogave waarbij zoveel mogelijk biomassa voor energie moest worden gerealiseerd zonder rekening te houden met randvoorwaarden vanuit landbouw, ecologie, recreatie, etc. De tweede variant betrof een ontwerpogave waarbij wel rekening werd gehouden met randvoorwaarden. De eerste variant was bedoeld om een indruk te krijgen van de potentie en de tweede om de reële mogelijkheden in kaart te brengen.

De provincie Drenthe (zie kader) was opdrachtgever voor DLG en dacht op hoofdlijnen mee over de organisatie van de schetsschuit. Het ministerie van EZ was co-financier via het project “Schoon en Zuinig”. DLG heeft de daadwerkelijke voorbereiding en de procesbegeleiding tijdens de schetsschuit gedaan en was verantwoordelijk voor de oplevering van een wervend schetsboek met tekst en illustraties. Voor de schetsschuit waren de volgende partijen uitgenodigd: provincie Drenthe, Drents Landschap, Staatsbosbe-

heer, LTO Noord, Landschapsbeheer Drenthe, gemeente Hoogeveen, gemeente De Wolden, Attero (afnemer van biomassa), DLG (procesbegeleiding, ontwerpers, ecologen). Voorafgaand aan het werk in groepen is een aantal wervende presentaties gehouden (o.a. professor Michael Rode van de Universiteit van Hannover). Het was een studieproject waardoor er vrij kon worden gedacht en er geen belemmerende zaken aan de orde waren.

Aanpak

INTEGRALE GEBIEDSAANPAK VIA MAATWERK IN EEN SNELKOOKPAN

Als aanpak is gekozen voor een “Schetsschuit”, een grondig voorbereid ontwerpatelier van één of meerdere dagen, dat gefaciliteerd wordt door proces- en inhoudelijke specialisten. Doel daarvan is komen tot een integrale gebiedsaanpak via maatwerk om voor een complexe ruimtelijke opgave nieuwe oplossingen te zoeken, draagvlak te creëren en het proces in een snelkookpan in beweging te zetten. Mensen met verschillende belangen werken intensief in een zeer korte afgebakende periode samen aan een concrete oplossing. Het programma bestaat uit diverse opeenvolgende schetssessies in groepen vanuit diverse thema’s (zoals natuur, landbouw, water, recreatie, energie) afgewisseld met plenaire sessies en eventueel een veldexcursie. Een presentatie van de resultaten aan diverse bestuurders kan ook onderdeel van het programma zijn om daarmee direct commitment en inzet te borgen voor een vervolg. De aanpak is goed bruikbaar in situaties waar een ontwerpogave ligt. Dit kan bij de start van een project zijn, maar ook als het project is vastgelopen en een nieuwe impuls nodig heeft. Verder moet er een ambitieuze

“De provincie Drenthe heeft als doel dat 14% van de energie in 2020 door duurzame bronnen wordt opgewekt. Aangezien Drenthe veel bos en natuur kent, is het opwekken van energie uit biomassa, afkomstig uit het landschap, één van de mogelijkheden. In het Nationaal Park Drents Friese Wold worden de mogelijkheden verkend om, door samenwerking tussen aanbieders enerzijds en gebruikers van biomassa anderzijds, de benutting van biomassa voor energieopwekking te vergroten. Deze aanpak maakt deel uit van de Green Deal die Noord Nederland heeft afgesloten met de rijksoverheid en is een voorbeeld voor gebieden elders”.

De “Schetsschuit” heeft diverse interessante voorstellen met meerwaarde voor natuur en landschap opgeleverd

opdrachtgever zijn en de bereidheid om werkelijke oplossingen te zoeken in een ruimer kader. In het geval van het Reestdal ging het om een eendaagse sessie, zonder presentatie voor bestuurders.

€ Financiële zaken

ONTWERPEN VAN EEN ENERGIE-LANDSCHAP ENKEL VOOR ENERGIE-OPBRENGST IS ONRENDABEL

Wie een energielandschap ontwerpt met het idee daaraan te verdienen, komt bedrogen uit. Maar daar waar koppelingen te maken zijn met bijvoorbeeld biodiversiteit, waterberging, recreatie of leefbaarheid, wordt het al interessanter. Daarnaast speelt natuurlijk nog de grondprijs een rol. Interessant is de vraag of je ook regionaal kan voldoen aan een lokale vraag. Het principe van “local for local” spreekt aan. Ook andere overwegingen zijn van belang, zoals sociale cohesie, duurzaamheid en energie doelen. Uit de resultaten van de schetsschuit komt naar voren dat met de huidig biomassa al 35% van de huishoudens in het gebied van warmte kan worden voorzien. Dat is substantieel. Wanneer er een maximalisatie plaatsvindt, zonder enige randvoorwaarden, is zelfs meer dan 100% te behalen. Met randvoorwaarden kan, volgens berekening, 80% van de huishoudens in hun warmtebehoefte worden voorzien (uitgaande van gemiddeld gasverbruik). Naast een substantiële bijdrage aan de energievoorziening levert het gebruik van biomassa ook een bijdrage aan de verlaging van de beheerkosten van natuur en landschap. >

Natuur & landschap

GROEI VAN BIOMASSA VRAAGT TIJD, RUIMTE EN GELD

De "Schetsschuit" heeft diverse interessante voorstellen met meerwaarde voor natuur en landschap opgeleverd. Zo zijn bijvoorbeeld verschillende oogtmomenten in te brengen, waardoor zich een gevarieerd mozaïek-landschap kan ontwikkelen. Door delen van natuurgebieden, met hun eigen specifieke natuurdoeltypen, te benutten voor energieleverende natuur, kan de opbrengst daarvan weer bijdragen aan het beheer. Daarnaast zijn er mogelijkheden voor snelgroeiend hout, riet en wilgen langs watergangen. De versterking van bestaande bospartijen met mantel- en zoomvegetaties levert niet alleen meer energie op maar is ook landschappelijk en ecologisch interessant. Verdubbeling van bomenrijen langs wegen geeft de mogelijkheid om bomen uit één van die rijen te oogsten, en toch het landschap te handhaven doordat de andere rij overblijft.

Bovendien moet een overheid de durf hebben om een nieuwe tijdlaag aan het landschap toe te voegen ("Energie-landschap van de 21ste eeuw"). Van belang daarbij is te beseffen dat aanpassingen in het landschap voor biomassa productie veel tijd vergt. Ook vraagt een nieuw energie-landschap ruimte en daarmee geld. Aanbevelingen uit de schetsschuit zijn bijzonder nuttig voor plannemakers, bijvoorbeeld bij het maken van een nieuw landschapontwerp of bij het vergroten van de hoeveelheid biomassa binnen een gemeente.

(Leer)resultaten

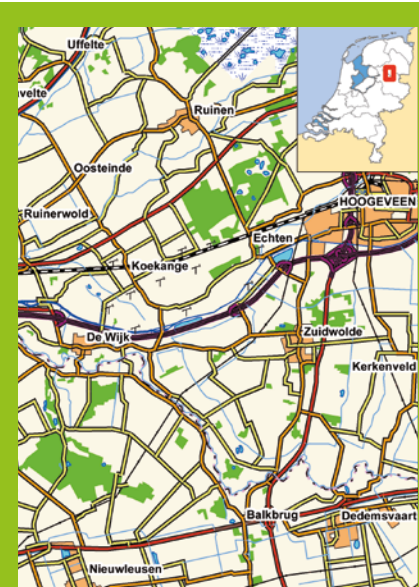
EEN KWESTIE VAN BEGINNEN EN AL DOENDE LEREN

Wat betreft de toegepaste methode: de schetsschuit is een veel toegepaste methode die over het algemeen veel nuttige resultaten en enthousiasme bij de aanwezigen oplevert. Uit de schetsschuit volgden diverse aanbevelingen om een slim ontwerp te maken met als resultaat meer biomassa voor energie. Financiering van nieuw landschap is lastig, maar koppeling aan andere gebruiksvormen kan helpen. Daarbij is het stimuleren van betrokkenheid bij initiatiefnemers, gebruikers, burgers en ambtenaren van belang. Denk hierbij aan bijvoorbeeld een energiecoöperatie met producenten en afnemers.

Overheden kunnen met name in de beginfase stimuleren, het proces helpen ondersteunen en eventueel co-financieren. Een interessant voorbeeld daarvan is het Drents Friese Wold waar DLG in opdracht van de provincie Drenthe (en met financiering van EZ) partijen bij elkaar brengt om te verkennen hoe door samenwerking meer biomassa voor energie kan worden benut. Daarbij gaat het om producenten én afnemers.

De insteek van "local for local" is een belangrijke drijfveer. De transitie naar een ander landschap dient stap voor stap plaats te vinden, bijvoorbeeld in de vorm van een reeks pilot-projecten. Benut hierbij steeds de nieuw ontwikkelde kennis. Leren door een "biomassabril" te kijken naar het landschap, ook via andere doelstellingen en ander beheer, is hierbij belangrijk. Er zijn nog diverse vragen, maar het is ook een kwestie van beginnen en al doende leren.

De Schetsschuit heeft in ieder geval een bouwsteen geleverd om hieraan bij te dragen. •

Auteur_
Wim van der Knaap – Wageningen UR

Informant(en)_
Martin van Dijken en Wiltje Landstra – DLG

Meer informatie_
www.dlg.nl

Verdiepen_
*Presentatie Van Dijken & Landstra over Energielandschap Reestdal. 2012. <http://edepot.wur.nl/213611>
*Dienst Landelijk Gebied. De Schetsschuit, krachtig instrument voor ruimtelijke ordening. 2011 www.dienstlandelijkgebied.nl/actueel/publicaties/folders-en-brochures/document/fileitem/2201254

#8

TERUG- EN VOORUITBLIK

Op weg naar een biobased landschap...

In #2 stelden we dat het om diverse redenen ingewikkeld is om biomassa uit natuur en landschap efficiënt én effectief te kunnen verwerken. Toch draaien dankzij het coördinerend vermogen van agrarische natuurverenigingen diverse middelgrote energie-installaties in Nederland (zie bijvoorbeeld #3.1 en #3.5). En laat Staatsbosbeheer, in samenwerking met marktpartijen, zien dat houtige biomassa op grote schaal kosteneffectief ingezet kan worden bij stadsverwarming (zie #4.3). Ook blijkt het, nu nog op laboratorium schaal, mogelijk om via bioraffinage waardevolle componenten uit grasmaaisel te winnen (zie #5.2). De voorbeelden in dit magazine laten echter ook zien dat biomassaverwerking op dit moment alleen rendabel is wanneer het wordt gekoppeld aan andere functies. Als deze integrale oplossingen zich verder gaan ontwikkelen dan kunnen zelfs ook oude landschappen worden hersteld, of nieuwe –multifunctionele– landschappen worden ontwikkeld.

Het blijkt technisch steeds beter mogelijk om waarde te geven aan biomassa uit natuur en landschap. Desondanks blijkt voor het afvoeren van "groenafval" veelal nog te moeten worden betaald. Wellicht dat het financiële plaatje voor de terreineigenaren aantrekkelijker wordt als het lukt om de biomassa hoogwaardiger toe te passen, dus hoger op de "cascaderingsladder" te krijgen (zie #2, ecopiramide). Die beweging omhoog

is echter, zo blijkt uit enkele gepresenteerde initiatieven, nog maar pas begonnen. De meeste experimenten concentreren zich op (laagwaardige) energie-toepassingen. Voorts zijn biomassaketens soms nog fragiel en verdere ontwikkeling dient plaats te vinden om die ketens robuuster te maken. Hiervoor is zowel stabiliteit als flexibiliteit nodig. De stabiliteit zit in (meerjarige) afspraken tussen aanbieders en afnemers.

Deze afspraken kunnen alleen aangegaan worden als mensen elkaar vertrouwen, er zicht is op een afzetgarantie en de biomassa voldoet aan bepaalde kwaliteiten. Flexibiliteit betekent dat tijdig overgegaan kan worden op nieuwe technieken, die beter zijn of die de grondstoffen hoger op de valorisatieladder kunnen krijgen, of dat er een transparante markt ontstaat in biomassa en daarvan afgeleide (tussen)producten. We zien >